

פורים, עמלק, ואתגר החקירה העצמית

האתגר של עמלק בזמננו

בכל שנה, בשבת שלפני פורים, אנו קוראים את פרשת זכור, בה אנו מצווים:

"תִּמְחָה אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם, לֹא תִשְׁכַּח."
(דברים כ"ה:ט)

המצווה הזו קשה עבורי כאדם מוסרי מודרני. היא נשמעת כמו ג'נוסייד, ואני לא מרגיש צורך להיכנס להתנצלויות שמסבירות למה זה היה מוצדק אז אך לא היום. יהיו אשר יהיו ההסברים, אין הצדקה לפגיעה בחפים מפשע שאינם מעורבים בלחימה.

ובכל זאת, גם אם אנו חשים אי-נוחות מול המצווה הזו, רעיון עמלק טבוע עמוק בזיכרון הקולקטיבי היהודי.

פורים וזיכרון עמלק

המן, צורר היהודים במגילה, מכונה "המן האגגי", צאצא של אגג מלך עמלק. המאבק נגד עמלק איננו רק מושג עתיק—זהו נרטיב שהמשיך לחזור לאורך ההיסטוריה היהודית.

לאחר השואה, רבים כינו את הנאצים—ובמיוחד את אדולף אייכמן—בשם "עמלק". במהלך משפט אייכמן בישראל, התביעה והתקשורת השתמשו לא פעם בדימויים של פורים, וציינו כי הוצאתו להורג התרחשה באותו תאריך שבו נתלו עשרת בני המן. אפילו ההוצאות להורג של פושעי המלחמה בנירנברג כונו "נקמת פורים".

גם כיום, יש המשווים את חמאס לעמלק, לאור האידיאולוגיה המוצהרת שלהם להשמיד את ישראל. בעולם הפוליטי המודרני אנו מוצאים הקבלות בין דמויות ממגילת אסתר לבין מנהיגים עכשוויים:

- **יחיא סינוואר** כהמן, החותר להשמדת העם היהודי.
- **דונלד טראמפ** כאחשוורוש, שליט שגחמותיו מעצבות את גורל היהודים.
- **איוונקה טראמפ וג'ארד קושנר** כאסתר ומרדכי, מנצלים את השפעתם כדי לעזור לישראל.
- **האיום הגרעיני האיראני ותמיכתו המוצהרת של טראמפ בישראל** נתפסים בהקשר הפוליטי של פורים.

מצד אחד, אנחנו חשים חוסר נוחות בהכתרת מישוהו כעמלק. ומצד שני, אנחנו ממשיכים לעשות זאת כחלק מהשפה ההיסטורית והתרבותית שלנו.

"עד דלא ידע" – שתייה וערעור הוודאות

אם פורים הוא חג של ניצחון על עמלק, מדוע אנו מצווים להשתכר עד כדי טשטוש ההבדל בין טוב לרע?

"מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי."
(מגילה ז' ע"ב)

זהו דין מבלבל—מדוע שנערפל בכוונה את שיקול הדעת המוסרי שלנו?

דעת רבא: כוחו של היין וסכנותיו

האמורא רבא, שפסק הלכה זו, האמין כי היין יכול להרחיב את התודעה. במסכת עירובין נאמר:

"נכנס יין יצא סוד."
(עירובין ס"ה ע"א)

רבא ראה ביין כלי לגילוי אמיתות נסתרות. אך באותו הזמן, הוא עצמו לא היה משוכנע לחלוטין בצדקתו של מרדכי. בגמרא נאמר:

"רבא אמר: לא לרצון המקום היה מרדכי."
(מגילה י"ב ע"ב)

אם כך, מדוע עלינו לשתות עד שאיננו יודעים להבדיל בין מרדכי להמן?

קטע נוסף מהגמרא עשוי לספק רמז. במסכת מגילה ט"ז ע"ב, רבא מתאר כיצד אויבי היהודים הגיבו לעלייתו של מרדכי לגדולה:

"וכיון דחזיוה למרדכי דאתייקר – סרבולין דידהו קרעו."

בעברית - "וַיֵּרְאוּ כִּי נִכְבֵּד מֶרְדֳּכִי, קָרְעוּ אֶת בְּגָדֵיהֶם."

מדוע הם היו כה מזועזעים? האם ייתכן שהם ראו במרדכי איום פוליטי ולא רק מנהיג צדקן?

בנוסף, נאמר בגמרא:

"רב אמר: גדולה הסרת טבעת יותר מארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות שהתנבאו לישראל, שכולם לא החזירום למוטב, והסרת הטבעת החזירתן למוטב."
(מגילה י"ד ע"א)

כלומר, עם ישראל לא חזר בתשובה מתוך הכרה מוסרית, אלא בגלל כורח המציאות הפוליטית. הגזירה של המן היא שהובילה אותם להתעורר.

שני מקורות אלו מחזקים את רעיון "ונהפוך הוא":

1. **עלייתו של מרדכי לא בהכרח נתפסת כהתפתחות מוסרית חיובית בעיני כולם**—ייתכן שהיו שראו בכך מהלך כוחני.

2. **הגאולה בפורים לא הגיעה מתוך אידיאלים נעלים, אלא מתוך מאבקי כוח פוליטיים**—החלטתו השרירותית של אחשוורוש לשנות את דעתו הייתה הרגע המכריע.

פורים, אם כן, מציב בפנינו שאלה: האם אנו חוגגים את ניצחוננו ללא ערעור, או שעלינו לעצור ולשאול האם אנו באמת נמצאים בצד הצודק?

פסח מול פורים – מתי אנו מתאבלים על אויבינו?

ניגוד מעניין נמצא בהשוואה לפסח. בליל הסדר, כאשר אנו מזכירים את עשר המכות, אנו מטיפים יין כדי להביע צער על סבל המצרים. נוסף על כך, איננו אומרים הלל שלם ביום השביעי של פסח, משום ש:

"מעשי ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה?" (מגילה י' ע"ב)

אך בפורים אין כל ביטוי לאבל על מפלת הפרסים—אלא רק שמחה חסרת סייגים. מדוע?

התשובה טמונה ב***"ונהפוך הוא"***—היפוך ההשקפה. פסח מציג נרטיב מוסרי ברור—ישראל טובים, מצרים רעים. פורים, לעומת זאת, מטשטש את הגבולות הללו. במקום להעצים את תחושת הצדק שלנו, אנו מצווים להשתכר עד שאיננו יודעים להבדיל בין טוב לרע.

סיכום: פורים כחגיגה וכביקורת עצמית

פורים מלמד אותנו פרדוקס: מצד אחד, טבעי ואף ראוי לחגוג את הישרדותנו וניצחוננו על אויבינו. כפי שיהודי שושן שמחו על ישועתם, כך גם אנו חשים שמחה כאשר איום מוסר מעלינו. אין בכך בושה.

אך בו זמנית, פורים מחייב אותנו לשאול את עצמנו שאלות. מצוות **"עַד דְּלֹא יָדַע"** רומזת לנו שעלינו להתעמת עם האמת הלא נוחה: מה אם אנחנו אלו שטועים? מה אם אויבינו צודקים?

הצדיק האמיתי איננו מי שבטוח שהוא צודק תמיד, אלא זה המוכן לבחון את עצמו מחדש במרדף אחר צדק אמיתי.

זו המשמעות העמוקה של **"ונהפוך הוא"**—לא רק היפוך גורלות, אלא גם נכונות להפוך את נקודת המבט שלנו. צדק אמיתי דורש לא רק שמחה, אלא גם אומץ לשאול שאלות קשות—גם ברגעי ניצחון.

פורים, אם כן, איננו רק חג של שמחה—אלא גם חג של חקירה עצמית.

סיום נוסף שאמרתי במצגת שלא היה במקור.

פורים, אם כן, מציב בפנינו שאלה: האם אנו חוגגים את ניצחוננו ללא ערעור, או שעלינו לעצור ולשאול האם אנו באמת נמצאים בצד הצודק?

פורים וחשבון הנפש של הסכסוך הישראלי-פלסטיני

פורים מלמד אותנו כיצד ניתן להסתכל על הסכסוך הישראלי-פלסטיני **באופן מאוזן ובריא**.

מצד אחד, **אין צורך להיות "שונאי עצמנו"**—מותר לנו לשמוח בניצחוננו על חמאס ועל אויבים אחרים המבקשים להשמיד אותנו.

מצד שני, פורים **מזמין אותנו לשאול שאלות קשות**—האם כל מה שעשינו נכון? האם יכולנו לנהוג אחרת?

דוגמה טובה לכך היא רצועת עזה:

- במהלך מלחמת 1948, ישראל דחפה רבים מהפלסטינים לאורך החוף אל תוך עזה ולא איפשרה להם לשוב לאחר המלחמה.

- לאחר 1967, ישראל עודדה התיישבות ישראלית בעזה וניסתה להחליש את הכלכלה המקומית כדי לעודד הגירה.
- כשזה לא צלח, היא אף תמכה בחמאס כדי להחליש את הרשות הפלסטינית ולמנוע בניית מדינה פלסטינית.
- בשבועות האחרונים, דונלד טראמפ הציע בגלוי טרנספר לתושבי עזה, דבר שזכה לאהדה בישראל—אך כעבור מספר שבועות חזר בו.

פורים מלמד אותנו **ללמוד מהעבר**. במקום לחזור על ניסיונות כושלים, אולי עלינו לעצור ולשאול: האם הדרך שבה אנו מתמודדים עם עזה נכונה? האם יש פתרון טוב יותר?

ובאותה מידה, אפשר לשאול שאלות גם מהצד הפלסטיני—לא מתוך ביקורת גורפת אלא מתוך בחינה עצמית אמיתית. האם הדרך שבה הפלסטינים התנהלו עד כה באמת מקדמת את מטרותיהם? האם הם צועדים בכיוון הנכון?

סיכום: החכמה שבשמחה ובביקורת עצמית

פורים איננו רק חג של שמחה, אלא גם **חג של חקירה עצמית אמיצה**.

מותר לנו לחגוג את הישרדותנו וניצחוננו, אך בו זמנית—להיות מספיק גדולים כדי לשאול אם כל מה שעשינו נכון.

הצדיק האמיתי איננו מי שבטוח בצדקתו תמיד, אלא מי שמעז לבדוק את עצמו מחדש בחיפוש אחר אמת וצדק.

זו המשמעות העמוקה של **"ונהפוך הוא"**—לא רק היפוך גורלות, אלא גם נכונות להפוך את נקודת המבט שלנו.

פורים מלמד אותנו **לשמוח, אך גם לחשוב**.